

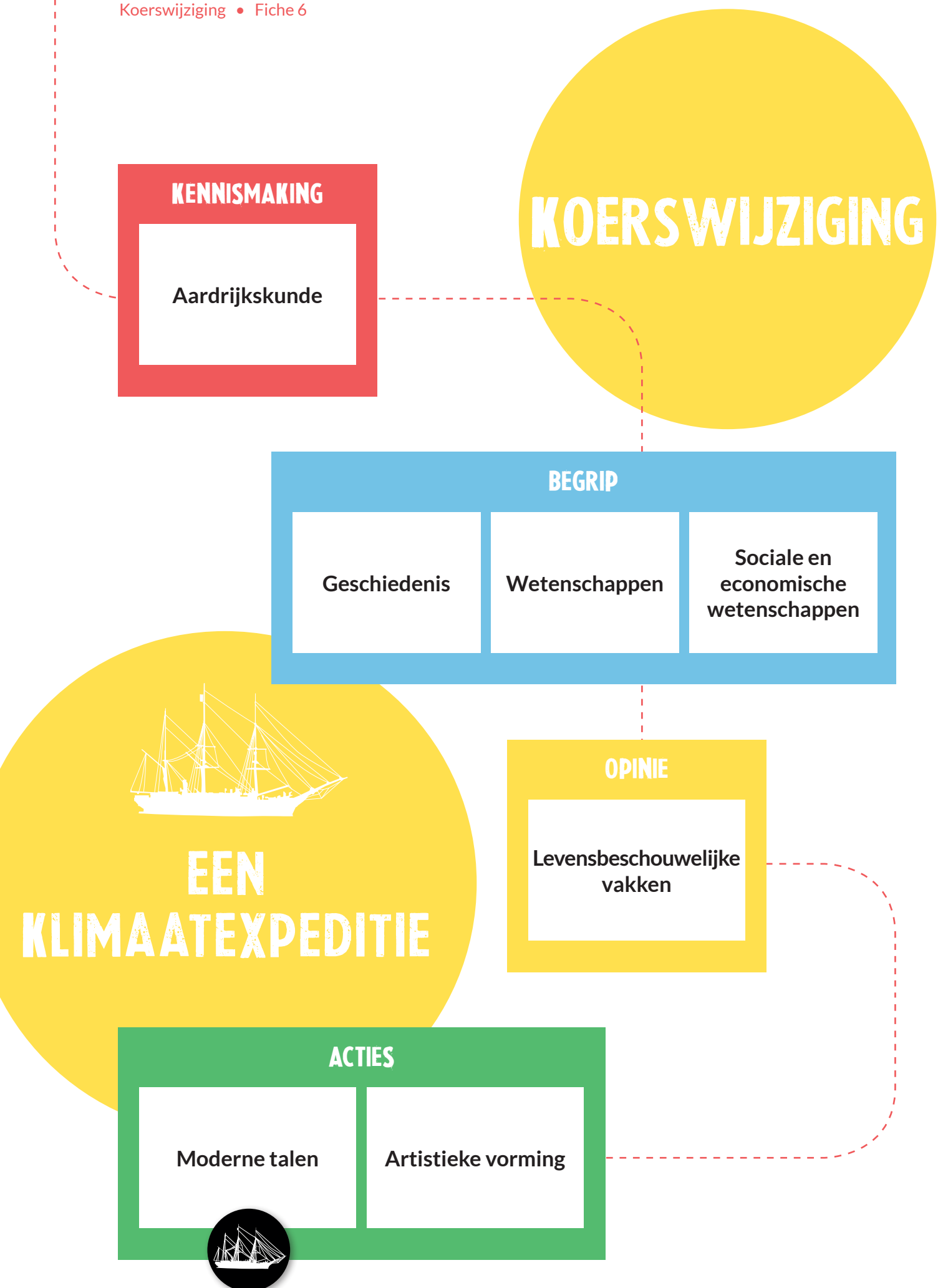

KOERSWIJZING

EEN KLIMAATEXPEDITIE

FICHE 6/7
Moderne talen

INHOUD

Algemene inleiding	4
Activiteit 1: Hoe en waarom actie ondernemen?	4
A. Een actie kiezen B. Argumentatie schrijven over de keuze C. Conclusie	
Activiteit 2: Wie engageert zich en hoe?	7
A. Rollenspel : welke acties? B. Conclusie : de driehoek van niets doen	
Algemene conclusie	10
Nog een stapje verder gaan ...	10

Verbanden met de onderwijsdoelen:	Verbanden met de onderwijsdoelen:
Nederlands : 02.06 (doorstroom- en dubbele finaliteit) / 02.05 (arbeidsfinaliteit): De leerlingen spreken en schrijven doelgericht. 02.08 / 02.07: De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie. 02.10 / 02.09: De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.	Frans en Engels : 03.03 : De leerlingen spreken en schrijven doelgericht. (doorstroomfinaliteit) / De leerlingen spreken en schrijven doelgericht met behulp van aangereikte zinnen, sleutelwoorden of een voorbeeld. (arbeidsfinaliteit) 03.04 : De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie. 03.06 : De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

ALGEMENE INLEIDING

Ter herinnering: Vraag aan de leerlingen wat ze zich herinneren uit de andere activiteiten, en in welk vak dat was.

Inleiding: Lees met de leerlingen de inleiding in het leerlingendossier (p.24).

ACTIVITEITEN

1. Hoe en waarom actie ondernemen?

Soort activiteit:

2 x 50 min.

Discussie en stemmen
Argumenterende tekst

Doelstellingen

De leerlingen kennis laten maken met verschillende acties die zij op hun niveau kunnen ondernemen. Zich ervan bewust worden dat niet iedereen dezelfde keuzes maakt (link met de les levensbeschouwelijke vakken).

Een brief schrijven om de gekozen acties vast te leggen.

Materiaal

- Leerlingendossier
- Bijlage 1: De 12 acties uitgeprint - hetzij 1 exemplaar per leerling - hetzij om centraal in de klas te plaatsen
- Stickers of stiften

Verloop

A. Inleiding : een actie kiezen

Optie 1: Plaats de actiefiches (Bijlage 1) in het midden van de klas of op de muren, en vraag aan de leerlingen om vrij doorheen de klas te bewegen om ze te lezen.

Optie 2: Deel aan alle leerlingen de lijst met 12 acties uit, en laat hen ze lezen.

- De leerlingen lezen de 12 voorgestelde acties en kiezen er 1 of 2 (maximum): een actie die ze nog niet doen maar die hen interesseert, die belangrijk lijkt, die hen nieuwsgierig maakt...
- De leerlingen plakken een sticker op de actiefiche van hun keuze (of zetten er een aanduiding op met een markeerstift).

Tips van de coach:

- Heb je een klas die moeilijk te sturen is? Plak de acties op de muur en vraag de leerlingen om rond te lopen om ze te lezen, in plaats van de kaarten op de grond te leggen.
- Heb je een grote klasgroep? In een grote ruimte kan je de activiteit opsplitsen door 2 sets actiefiches te voorzien in 2 hoeken van de ruimte waar de helft van de groep dan rond kan bewegen.
- De leerlingen laten rondbewegen kan iets meer tijd vragen dan hen zittend de keuze laten maken.
- Vinden je leerlingen het moeilijk om keuzes te maken of wil je ze uit hun comfortzone halen? Wijs de acties willekeurig toe: die maken ze zich dan eigen, ongeacht hun persoonlijke intuïtie. Deze methode bespaart ook tijd.

B. Argumentatieve tekst over de gekozen actie

BEVRAAG DE KEUZE VAN DE LEERLINGEN:

- Welke acties waren het meest populair? Waarom heb je ze gekozen?
- Welke acties werden niet of weinig gekozen? Wat zijn de obstakels voor deze acties? Wat zou het eenvoudiger maken om zo'n actie uit te voeren?
  - Mogelijke obstakels: gebrek aan tijd, geld, gevoel van competentie, zich te jong voelen om de actie uit te voeren ...
- Is de impact van de actie een reden om die keuze te maken? Jullie hebben de theorie over klimaatverandering gezien, beïnvloedt dit je keuze?

Tips van de coach:

- Is er de mogelijkheid om de leerlingen rond de acties te laten staan of zitten, of met hun gezicht naar de acties op de muur, is dat makkelijker voor hen om te spreken dan wanneer ze op hun stoel blijven zitten?
- Geef je eigen voorbeeld om leerlingen aan te moedigen zich open te stellen: welke actie wil jij nastreven? Welke actie is voor jou moeilijk en waarom?

SCHRIJFOEFENING

De leerlingen stellen individueel een brief op.

Twee mogelijke opties worden voorgesteld: een brief schrijven aan zichzelf, binnen 10 jaar, of een brief schrijven aan een volwassene, die meer actiemogelijkheden heeft.

De vorm van de tekst kan variëren volgens de leeftijd en studierichting van de leerlingen (pamflet, betoog, essay, ...).

Een brief schrijven aan jezelf binnen 10 jaar

De leerlingen schrijven een brief aan zichzelf over 10 jaar, waarin ze uitleggen waarom ze voor een bepaalde actie of acties hebben gekozen (de keuze rechtvaardigen). Ze spreken de hoop uit dat hun toekomstige zelf deze actie dagelijks zal uitvoeren en moedigen zichzelf aan om door te gaan op de ingeslagen weg. Ze geven aan wat ze denken nodig te hebben om de actie uit te voeren (informatie, tijd, hulp van iemand ...).

Een brief aan een volwassene schrijven

De leerlingen schrijven een brief aan een persoon die meer actiemogelijkheden heeft dan zichzelf. Iemand die ze willen beïnvloeden, waarin ze een specifiek verzoek doen in verband met de actie die ze hebben gekozen. Ze leggen uit, en beargumenteren waarom ze deze keuze belangrijk vinden.

Dit kan een ouder, de schooldirectie, een politicus ... zijn.

Belangrijk: deze optie zal meer tijd vragen, omdat de leerlingen moeten nadenken aan wie ze de brief zouden richten.

Andere argumentatieve vorm

Pas de richtlijnen aan naargelang de tekstvorm die je kiest. De essentie is dat de leerlingen hun keuze voor een actie verdedigen.

Tips van de coach:

- Door niet te veel regels op te leggen over de vorm van de tekst, kunnen leerlingen zich beter uitdrukken (als leerlingen bijvoorbeeld een brief aan zichzelf schrijven, hoeft er geen specifieke stijl te worden opgelegd).
- Jij kent je groep: leg het aantal argumenten vast dat moet geschreven worden (tussen 1 en 3) volgens de tijd die de leerlingen hebben.
- Stel voor dat enkele leerlingen hun tekst mondeling delen. Dat kan inspiratie geven aan hen die er nog geen hebben.
- Om te zorgen dat de brief impact heeft:
  - ▶ Voor brieven aan zichzelf: stel de leerlingen voor om hun brief zorgvuldig te bewaren, zodat ze hem later terug kunnen vinden.
  - ▶ Voor brieven aan een autoriteit: stuur een of meer brieven, misschien krijg je later in de klas een antwoord.

C. Conclusie

TE ONTHOUDEN (KAART DIT AAN BIJ DE LEERLINGEN):

- De acties van elk persoon zijn belangrijk, maar collectieve beslissingen hebben nog meer impact. De kapitein neemt de beslissingen, maar de bemanning kan ook invloed uitoefenen op zijn beslissingen. Een brief kan anderen aanzetten tot actie of tot het nemen van beslissingen. De collectieve keuze zal dan sterker zijn. (Dit kwam ook aan bod in de les levensbeschouwelijke vakken).
- Vooruitdenken helpt om actie te ondernemen: door voor jezelf de vraag te beantwoorden “Waarom wil ik deze actie graag ondernemen?” en een engagement op te schrijven, kun je je persoonlijke enthousiasme verankeren en je potentiële engagement zichtbaarder en concreter maken.
- “Een droom met een datum wordt een doel. Een doel dat in taken is opgesplitst, wordt een plan. Een plan gevolgd door acties maakt van een droom een realiteit.”

2. Wie engageert zich en hoe?

Soort activiteit:

2 x 50 min.

Rollenspel

Doelstellingen

Begrijpen dat we ons niet allemaal op dezelfde manier engageren en dat verschillende soorten engagement elkaar aanvullen.

De individuele impact in vraag stellen: is onze persoonlijke impact groot?

Materiaal

- Leerlingendossier
- Bijlage 2: Rollenkaartjes – 1 kaartje per leerling
- Bijlage 3: Ideeën voor acties (bestemd voor de leerkracht)
- Bijlage 4: visualisatie impact versus haalbaarheid: om op te hangen of te projecteren
- Bijlage 5: de driehoek van niets doen

Verloop

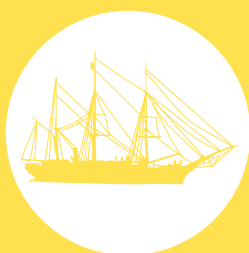
A. Rollenspel

VOOR DE LEERLINGEN BINNENKOMEN:

- Herschik het klaslokaal door de banken in 3 groepen te zetten (1 per rol).
- Zorg dat je de visualisatie van impact versus haalbaarheid klaar hebt. Ofwel op het bord getekend maar verborgen in het begin van de les, ofwel om later te projecteren. (Bijlage 4)

VERDEEL DE LEERLINGEN IN 3 GROEPEN:

Alle leerlingen krijgen een kaartje met hun rol (Bijlage 2): politici (staat), vertegenwoordiger van een bedrijf, Europees burger. Als de groepjes samengesteld zijn, gaan ze samen aan 1 van de 3 tafels zitten in het klaslokaal.

Tips van de coach :

- Deel de rollen willekeurig uit aan de leerlingen, op het moment dat ze binnenkomen in de klas. Op die manier zijn ze meteen op een evenwichtige manier ingedeeld tussen de rollen en win je wat tijd.

LEG DE LEERLINGEN EEN SITUATIE NAAR KEUZE VOOR:

- **Energieverbruik:** Onze levenswijze met al haar technologie, comfort ... vraagt erg veel grondstoffen en energie. We moeten onze productie en consumptie doen dalen.
- **Mobiliteit:** Personenwagens zijn een vervuilende vervoerswijze. We zouden het gebruik moeten terugdringen.
- **Afvalreductie:** Belgen produceren gemiddeld 500 kg afval per persoon per jaar. We moeten dit doen dalen.
- **Voeding:** Biologisch, vegetarisch, lokaal en in het seizoen eten is goed voor onze gezondheid en voor onze planeet. We moeten naar een dergelijk eetpatroon evolueren.

- Vraag aan de leerlingen om te antwoorden, hun eigen mening geven zonder voorlopig rekening te houden met hun rollenkaartje. “Welke concrete acties kunnen genomen worden om het gekozen doel te bereiken?”

Noteer de ideeën die opborrelen op het bord.

- Vraag de leerlingen nu om te antwoorden vanuit hun rol: “Welke groep moet (in volgorde van prioriteit) actie ondernemen? De politiek, het bedrijfsleven of de burgers?”

Modereer het debat.

IMPACT VAN DE ACTIES:

- Onthul de visualisatie impact vs haalbaarheid (Bijlage 4)
- Plaats samen met de leerlingen elke voorgestelde actie of oplossing in de grafiek. Voor politici, voor bedrijven, voor burgers, is deze actie haalbaar of motiverend, en heeft ze impact?
- Zou het niet beter zijn als iedereen samenwerkt, elk op zijn eigen niveau?

De regels van het debat :

- Eén leerling is telkens aan het woord. We luisteren beurtelings naar de verschillende groepjes.
- De leerlingen tonen respect, onderbreken elkaar niet, luisteren en reageren op elkaars argumenten (niet simpelweg eigen argumenten geven)
- Je kan zelf beslissen of je een woordvoerder voor elke rol de debatten laat voeren, of dat iedereen vrij is om het woord te nemen.
- Vraag aan enkele leerlingen om nota's te nemen van wat er gezegd wordt.
- OPGELET : Het pedagogische doel van een debat is niet om te overtuigen, maar om bewust te worden van de eigen mening, deze uit te leggen en te beargumenteren. Door het onder woorden te brengen kunnen leerlingen hun gedachten ordenen. Het is net zo belangrijk om naar andere meningen te luisteren als om je eigen mening te geven. Laat ook degenen die geen mening hebben aan het woord (door een beurtrol, een spreekstok, enz.) om een evenwichtige discussie te voeren en iedereen de kans te geven zijn of haar gedachten te ontwikkelen.
- Je kan verschillende debattechnieken raadplegen in de sectie “Om verder te gaan”.

REFLECTIE PER GROEP/PER ROL:

- Kies welke acties de doelstelling kunnen helpen bereiken
- Werk een plan uit om deze acties uit te voeren. De leerlingen kunnen zich laten inspireren door wat er op het bord staat, of wat er in het debat werd beargumenteerd.

ENKELE VRAGEN OM DIEPER IN TE GAAN OP DEZE ONDERWERPEN

(indien een groepje eerder klaar is, of om de oefening uitdagender te maken):

- Hoe kun je de impact of de haalbaarheid van een actie vergroten?
- Zijn er nog andere zaken die we kunnen doen?
- Zijn er acties gekoppeld aan andere groepen die we kunnen faciliteren? Als een idee voor een individuele (burger)actie bijvoorbeeld is “We zouden meer het openbaar vervoer moeten nemen”, dan zou een bedrijf dit gedrag kunnen aanmoedigen door de kosten voor het openbaar vervoer van zijn werknemers te vergoeden.
- Voor leerlingen met weinig eigen ideeën, kan je inspiratie putten uit bijlage 3.
Opgelet: geef deze lijst niet in deze vorm aan de leerlingen.

B. Conclusie: de driehoek van niets doen

WAT BETEKENT DAT DUS, 'SAMENWERKEN'?

Betekent samenwerken noodzakelijkerwijs dat je allemaal vrienden moet zijn?

- o Neen, maar als we respect tonen voor elkaar, kunnen we raakpunten vinden en vooruitgang boeken. We kunnen luisteren naar de vragen en bezorgdheden van anderen en er rekening mee houden.

Betekent samenwerken dat we het over alles eens zijn?

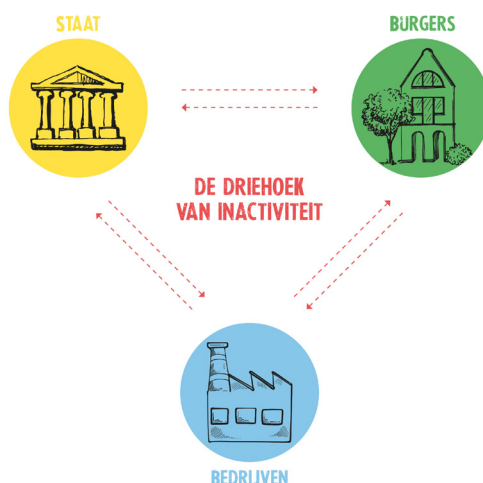
- o Neen, maar ieders ideeën kunnen elkaar wederzijds aanvullen en versterken om een gemeenschappelijke richting te vinden. Soms is er ook een compromis mogelijk.

Betekent samenwerken dat we allemaal dezelfde acties moeten doen?

- o Neen, we hebben allemaal onze sterke en zwakke punten, onze drijfveren en beperkingen.

SAMENWERKEN, DAT IS SAMEN NAAR EEN GEMEENSCHAPPELIJK DOEL TOEWERKEN.

DE DRIEHOEK VAN NIETS DOEN (BIJLAGE 5):

- Toon de driehoek van niets doen aan de leerlingen.
- Vraag aan de leerlingen wat ze ervan begrijpen, of leg het aan hen uit.

ALS WE ALLEMAAL DE VERANTWOORDELIJKHEID VOOR KLIMAATACTIE AFWIJZEN, ZAL ER NIETS GEBEUREN. AAN DE ANDERE KANT, ALS IEDEREEN VERANTWOORDELIJKHEID NEEMT, KAN DE SITUATIE VERANDEREN. ALLE DRIE DE ROLLEN ZIJN NODIG VOOR VERANDERING.

Voorbeelden van discours waarin verantwoordelijkheid wordt afgewezen:

- o Politici: het zijn de burgers die op ons stemmen, dus we doen wat ons helpt om verkozen te worden en wat het publiek ons vraagt te doen. Bedrijven zijn de grote verantwoordelijken voor de productie van afval (CO₂, natuurlijke hulpbronnen, etc.) en zij zijn het die zich moeten inspannen om hun impact op het milieu te verminderen. Ze hebben een enorme invloed op de acties van burgers door wat ze aanbieden.
- o Bedrijven: Wij gehoorzamen aan de wet van de markt. Ons aanbod komt overeen met de vraag van de burgers. Het is aan de staat om wetten op te stellen die de manier waarop we produceren reguleren. We zijn niet verantwoordelijk voor wat er in andere landen gebeurt en het zou duur voor ons zijn om onze manier van werken te veranderen.
- o Burgers: We hebben niet veel invloed, wat wij doen is erg klein vergeleken met de impact van een groot bedrijf. We kunnen alleen kopen wat er op de markt is. Het is aan bedrijven om hun aanbod te variëren en duurzame alternatieven te bieden. Het is aan de overheid om wetten in te voeren om vervuilende producten te verbieden en duurzame producten te promoten. Als de overheid niets doet, is het niet aan ons om het te doen.

Voorbeelden van discours waar verantwoordelijkheid wordt genomen:

- o Politici: Wij hebben invloed op wat burgers en bedrijven kunnen doen. We moeten het dus gemakkelijker maken om duurzame keuzes te maken en moeilijker om niet-duurzame keuzes te maken: investeer in duurzaam vervoer, steun burgerinitiatieven en bedrijven die veranderen, verbied vervuilende handelingen ...
- o Bedrijfsleven: Wij hebben invloed op wat burgers consumeren en op het economisch beleid. We moeten de toegang tot duurzame producten vergemakkelijken en onze belangstelling voor duurzaam beleid tonen aan politici.
- o Burgers: We kunnen beïnvloeden wat politici beslissen en wat bedrijven aanbieden. We kunnen vanuit dat opzicht stemmen en onze wens voor verandering uitdrukken, en de markt beïnvloeden door niet-duurzame producten niet te kopen.

TE ONTHOUDEN:

De impact zal groter zijn als iedereen meedoet.

Soms is het moeilijk om de impact van een actie in te schatten, vooral op individueel niveau. Laten we de kans op succes maximaliseren en ALLEMAAL, ieder op zijn niveau in actie schieten. Iedereen doet wat hij of zij kan om een maximale impact te garanderen. Betekent dit dat we perfect moeten zijn? Nee: duizend mensen die een paar goede, imperfecte daden verrichten, hebben meer impact dan één persoon die alles perfect doet.

Samenwerken zal cruciaal zijn om tot een oplossing te komen. We hebben allemaal onze sterke en zwakke punten, zowel op individueel niveau als op het niveau van onze plaats in de samenleving. De overheid, bedrijven, vzw's ... werken op verschillende niveaus van onze samenleving, en door samen te werken bereiken we resultaten. (zoals de leerlingen in de les Levensbeschouwelijke vakken ervoeren)

ALGEMENE CONCLUSIE

Lees met de leerlingen de conclusie in het leerlingendossier luidop voor (p.25).

NOG EEN STAPJE VERDER GAAN ...

- [GoodPlanet Challenges](#): Voor elk thema (energie, mobiliteit, afval verminderen, voeding, water en natuur), kunnen jullie acties realiseren op school.
- De [films van Yann Arthus Bertrand](#) bekijken:
  - o Specifiek binnen dit thema past de kortfilm 'Economie verte', te vinden onder de franstalige pagina [Filmographie de Yann Arthus-Bertrand - GoodPlanet Belgium](#)
- [Young Reporter For the Environment](#)
- Debattechnieken
  - o <https://schooldebatteren.nl/debatonderwijs-op-school/>
  - o <https://www.arteveldhogeschool.be/nl/blog/3-redenen-waarom-debatten-de-klas-meer-kwaad-dan-goed-doen>
- [Pedagogische kit operatie recyclage](#)

Mogelijke activiteiten buiten de klas:

- Waar kan je terecht voor activiteiten (van toepassing op alle fiches):
  - Bezoek aan de [interactieve klimaattentoonstelling “Belexpo”](#)
  - [Gratis pedagogisch materiaal en workshops bij BELvue](#)
  - Aanbod van activiteiten van GoodPlanet: www.goodplanet.be
Je kan de activiteiten filteren op thema (voeding, klimaat, water, circulaire economie, energie, mobiliteit, natuur).
- Atelier 2T : Hoe kan de samenleving tegen 2050 haar ecologische impact verminderen? De workshop 2T laat zien wat de impact is van verschillende beslissingen die individueel of als politicus worden genomen. <https://www.2tonnes.org/> (Frans) of <https://en.2tonnes.org/> (Engels)
- [Laten we samen actie ondernemen, nu! - Neo&Nea](#)
- [Coach climat](#)

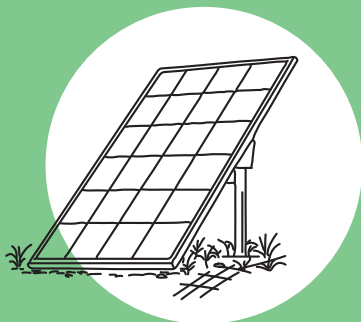

BIJLAGE 1

12 acties om het roer om te gooien

Ik gooi het roer om

IN HUIS

Ja, ik wil isoleren en zelf of samen hernieuwbare energie opwekken

Optimaliseer de isolatie in huis om warmteverlies te verminderen en energie-efficiëntie te verhogen. Je kunt ook zelf hernieuwbare energie opwekken, zoals zonnepanelen op jouw dak of het bundelen van krachten met medeburgers in een gemeenschappelijk project voor zonne- of windenergie. Energieonafhankelijk zijn heeft vele voordelen.

Ik gooi het roer om

IN HUIS

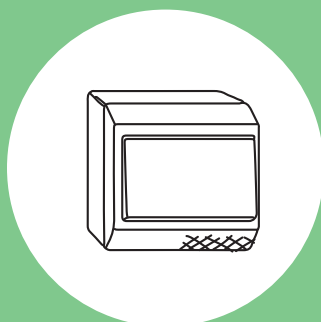

Ja, ik wil voor een groene energieleverancier kiezen

Zeg nee tegen fossiele brandstof. Stap over naar een groene energieleverancier die gebruikmaakt van 100% hernieuwbare energiebronnen, zoals zon, wind of water. Hiermee stimuleer je de ontwikkeling en groei van duurzame energie. Zo draag je actief bij aan de transitie naar een groenere en schonere energievoorziening.

Ik gooi het roer om

IN HUIS

Ja, ik wil energie besparen

Kleine aanpassingen brengen je energieverbruik al aanzienlijk naar beneden. Denk maar aan LED-verlichting en het uitschakelen van apparaten in stand-by modus. Daarnaast kun je bewust omgaan met verwarming en koeling en gebruik maken van energiezuinige apparaten en tochtstrips.

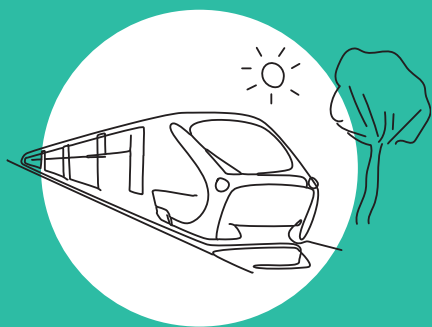
Ik gooi het roer om
ONDERWEG

**Ja, ik kies
voor een
deelwagen
of koop
(samen) een
elektrische
wagen**

De gemiddelde auto staat 95% van de tijd geparkeerd. Deel een auto met anderen en verminder ook jouw kosten drastisch. Koop je toch een auto? Maak dan de sprong naar elektrisch rijden.

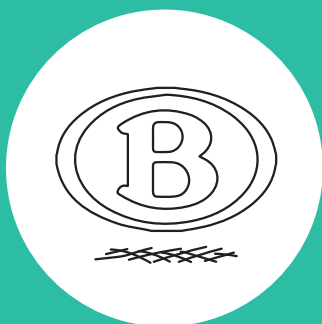
Ik gooi het roer om
ONDERWEG

**Ja, ik kies
voor een
treinvakantie**

Europa heeft er een heleboel nachttreinen bij! Met een breed scala aan bestemmingen en uitstekende verbindingen kun je ontspannen en bewust bijdragen. Maak van jouw vakantie een duurzaam en onvergetelijk avontuur!

Ik gooi het roer om
ONDERWEG

**Ja, ik ga
vaker
te voet, met
de fiets of
openbaar
vervoer**

Een actief vervoermiddel laat je genieten van de frisse lucht terwijl je calorieën verbrandt en de CO₂-uitstoot minimaliseert. Moet je wat verder reizen? Maak dan slim gebruik van het efficiënte en milieuvriendelijke openbaar vervoer.

Ik gooi het roer om
MET MIJN SPULLEN

Delen, lenen of huren in plaats van kopen

Delen vermindert de vraag naar nieuwe producten. Leen, deel of huur spullen die je niet vaak nodig hebt. Van gereedschap en elektronica tot kleding, camper vans en huishoudelijke apparaten, er zijn talloze platforms, apps en groepen die je matchen met iemand die je kan helpen. Doe mee met de ontspulrevolutie!

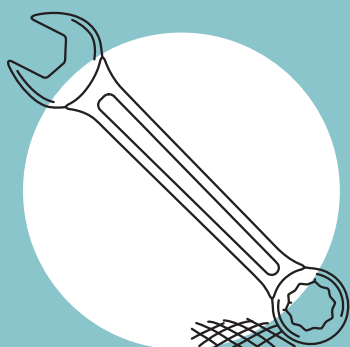
Ik gooi het roer om
MET MIJN SPULLEN

Ja, ik wil spullen kopen die langer meegaan

Kies bewust voor kwalitatieve producten die bestand zijn tegen slijtage. Door te investeren in hoogwaardige materialen en vakmanschap, moet je spullen minder vaak vervangen. Zo verklein je de afvalberg niet alleen, maar bespaar je ook geld op lange termijn. Win-win-win.

Ik gooi het roer om
MET MIJN SPULLEN

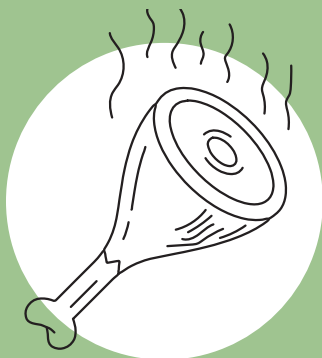

Ja, ik wil spullen eerst herstellen

Geef jouw spullen een tweede leven en kies voor reparatie in plaats van nieuwe producten. Kapotte items kunnen vaak gerepareerd worden, waardoor ze weer zo goed als nieuw zijn. Je vindt in je buurt vast een repaircafé.

Ik gooi het roer om

IN DE KEUKEN

**Ja, ik wil
vegetarisch of
veganistisch
worden**

Laat dierlijke producten achterwege en omarm een plantaardige levensstijl. Geniet van kleurrijke groenten, fruit, peulvruchten, granen en noten die rijk zijn aan voedingsstoffen.

Ik gooi het roer om

IN DE KEUKEN

**Ja, ik wil
vaker
plantaardig
eten en
rundvlees
en schaap
vervangen
door
alternatieven**

Geef jouw bord een groene make-over en kies vaker voor een plantaardig alternatief. Vervang rundvlees en schapenvlees door plantaardige burgers, seitan of tofu. De ontelbare plant-based restaurantjes, blogs en recepten maken het je erg makkelijk!

Ik gooi het roer om

IN DE KEUKEN

**Ja,
ik wil
geen eten
wegwerpen**

Gooi geen voedsel weg. Plan jouw maaltijden, bewaar restjes en maak creatieve gerechten van overgebleven ingrediënten. Door voedselverspilling te verminderen, bespaar je ook geld.

BIJLAGE 2

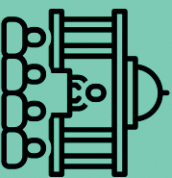
Rollenkaartjes

- Druk pagina's 17 tot en met 20 af.
- Kies voor afdrukken in kleur. Controleer eventueel in de printerinstellingen of de optie kleur is ingeschakeld.
- Stel het afdrukken in op recto-verso (dubbelzijdig) en zorg dat de optie "Omdraaien langs de lange zijde" is geselecteerd.
- Gebruik bij voorkeur iets dikker papier voor een steviger resultaat, vergelijkbaar met speelkaarten.
- Knip de kaarten uit nadat alles is afgedrukt.

1

OVERHEID

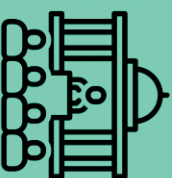

Politici

Je leidt het land, de regio, de gemeente.
Je stemt over wetten. Je bent gekozen
door de burgers.

1

OVERHEID

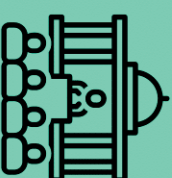

Politici

Je leidt het land, de regio, de gemeente.
Je stemt over wetten. Je bent gekozen
door de burgers.

1

OVERHEID

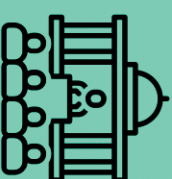

Politici

Je leidt het land, de regio, de gemeente.
Je stemt over wetten. Je bent gekozen
door de burgers.

1

OVERHEID

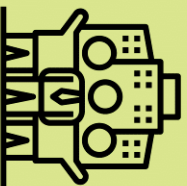

Politici

Je leidt het land, de regio, de gemeente.
Je stemt over wetten. Je bent gekozen
door de burgers.

2

BEDRIJVEN

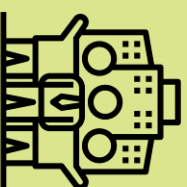

Bedrijven

Of je nu klein of groot bent, je hebt
invloed op de markt. Een groot bedrijf
kan ook invloed uitoefenen op de
politiek door middel van lobbyen.

2

BEDRIJVEN

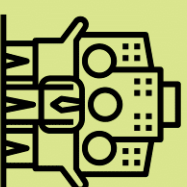

Bedrijven

Of je nu klein of groot bent, je hebt
invloed op de markt. Een groot bedrijf
kan ook invloed uitoefenen op de
politiek door middel van lobbyen.

2

BEDRIJVEN

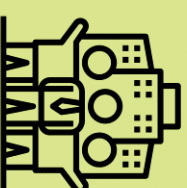

Bedrijven

Of je nu klein of groot bent, je hebt
invloed op de markt. Een groot bedrijf
kan ook invloed uitoefenen op de
politiek door middel van lobbyen.

2

BEDRIJVEN

Bedrijven

Of je nu klein of groot bent, je hebt
invloed op de markt. Een groot bedrijf
kan ook invloed uitoefenen op de
politiek door middel van lobbyen.

BELvue!
museum

BELvue!
museum

BELvue!
museum

BELvue!
museum

BELvue!
museum

BELvue!
museum

BELvue!
museum

BELvue!
museum

3

BURGERS

Burgers

Jullie zijn met velen. Jullie stemmen op politici en hebben consumentenmacht.

3

BURGERS

Burgers

Jullie zijn met velen. Jullie stemmen op politici en hebben consumentenmacht.

3

BURGERS

Burgers

Jullie zijn met velen. Jullie stemmen op politici en hebben consumentenmacht.

3

BURGERS

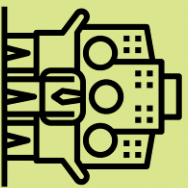

Burgers

Jullie zijn met velen. Jullie stemmen op politici en hebben consumentenmacht.

2

BEDRIJVEN

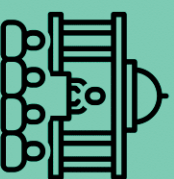

Bedrijven

Of je nu klein of groot bent, je hebt invloed op de markt. Een groot bedrijf kan ook invloed uitoefenen op de politiek door middel van lobbyen.

1

OVERHEID

Politici

Je leidt het land, de regio, de gemeente. Je stemt over wetten. Je bent gekozen door de burgers.

3

BURGERS

Burgers

Jullie zijn met velen. Jullie stemmen op politici en hebben consumentenmacht.

BELvue!
museum

BELvue!
museum

BELvue!
museum

BELvue!
museum

BELvue!
museum

BELvue!
museum

BELvue!
museum

BELvue!
museum

BIJLAGE 3

Inspiratie rond acties

Thema	Burgers	Overheid	Bedrijven
ENERGIE (EN TECHNOLOGIE)	<ul style="list-style-type: none"> • Beperk je schermtijd. • Schakel apparaten uit in plaats van ze op stand-by te laten staan. • Koop refurbished apparaten. • Laat je apparaten langer meegaan. • Koop energie bij duurzame energieleveranciers (https://mijngroenestroom.be/). • Neem deel aan burgeracties rond klimaatbeleid om de overheid ter verantwoording te roepen. • Koop energiezuinige apparaten (met een groen label). • Verwarm slim (niet in elke kamer, niet altijd, lagere temperatuur). • Kies een ethische bank (https://www.fairfin.be/bankwijzer). • Laat je wasgoed aan de lucht drogen. • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Verbeter het systeem voor de inzameling van gebruikte apparaten. • Wetgeving invoeren die de revisie ervan mogelijk maken. • Wetgeving invoeren die de volledige productieketen van apparaten monitoren en rekening houden met grijs afval (productieafval, dat niet zichtbaar is in onze prullenbak). • Informeer burgers. • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Geef medewerkers alleen mobiele telefoons en/of computers wanneer nodig. • Geef de voorkeur aan refurbished apparaten. • Installeer stekkerdozen met schakelaars in uw pand. • Zorg voor duurzame partners. • Beperk onnodig schermgebruik (tijdens vergaderingen). • Beperk online back-ups. • Koop bij duurzame energieleveranciers. • ...

Thema	Burgers	Overheid	Bedrijven
MOBILITEIT	<ul style="list-style-type: none"> • Doe boodschappen in de straat met de fiets. • Neem het openbaar vervoer naar je werk. • Deel een auto of carpool om een weekend met vrienden door te brengen. • Werk dicht bij huis om lange reistijden te vermijden. • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Investeer in toegankelijke fiets- en voetpaden. • Investeer in infrastructuur voor openbaar vervoer (spoor, speciale rijstroken, enz.). • Subsidieer initiatieven die burgers helpen hun auto te laten staan (werk van non-profitorganisaties in de sector, enz.). • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Bied medewerkers voordelen aan als ze met de fiets komen of betalen voor het openbaar vervoer. • Bied andere voordelen aan dan de bedrijfsauto. • Sta thuiswerken toe. • Organiseer groepsreizen voor vergaderingen buiten de deur. • ...

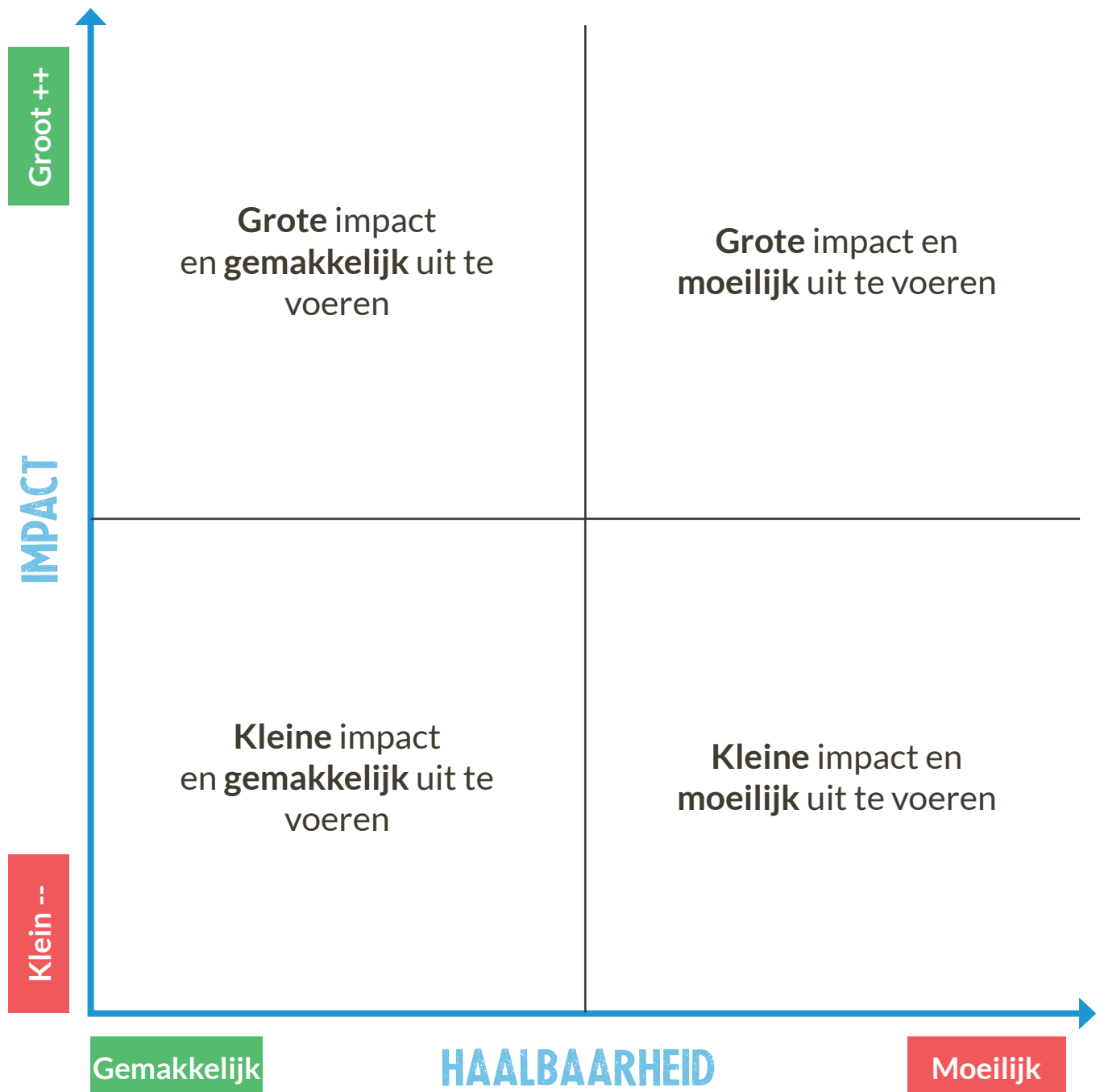
Thema	Burgers	Overheid	Bedrijven
VOEDING	<ul style="list-style-type: none"> • Eet minder vlees en kies gevogelte boven rundvlees. • Eet minder zuivelproducten. • Kies seizoensfruit en -groenten. • Koop bij lokale producenten. • Word lid van een coöperatie. • Begin een moestuin of sluit je aan bij een buurtmoestuin. • Vermijd het kopen van niet-duurzame producten om de markt te beïnvloeden. • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Subsidieer restaurants die lokaal inkopen. • Voer wetten in die biologische producten vrijstellen van belasting. • Faciliteer de import van producten uit naburige landen. • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Geef de voorkeur aan duurzame kantines en cateraars voor vergaderingen. • Informeer medewerkers over duurzame alternatieven in de buurt van kantoren. • Zorg voor gezonde snacks (fruit, enz.). • Werk samen met andere duurzame bedrijven. • ...

Thema	Burgers	Overheid	Bedrijven
ZERO AFVAL	<ul style="list-style-type: none"> • Koop in bulk en koop artikelen die lang meegaan. • Sorteert je afval goed, zodat er meer afval wordt gerecycled. • Repareert artikelen die gerepareerd kunnen worden. • Overweegt alternatieve toepassingen voor kapotte artikelen (bijv. tawashisponzen). • Composteert. • Koop tweedehands. • Leent of huurt artikelen die je zelden nodig hebt (Hoplr-platform). • Koop alleen wat je nodig hebt (bijv. je hebt geen 15 verschillende spijkerbroeken nodig). • Koop geen niet-duurzame producten om de markt te beïnvloeden. • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Verbeter het afvalinzamelingssysteem zodat meer afval wordt gerecycled. • Voert wetten in die vervuilen en/of wegwerpproducten verbieden. • Subsidieert upcycling- of reparatiewinkels en -initiatieven. • Biedt burgers gemeenschappelijke ruimtes (bijv. moestuinen). • Help bibliotheken en andere verhuurwinkels en -initiatieven uitbreiden. • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Biedt geen gadgets of flyers aan. • Biedt een waterfles aan medewerkers die er geen hebben. • Vermijdt thee en koffie in capsules en zakjes. • Zorgt voor een composthoop. • Koopt meubels bij tweedehandswinkels. • Doneert spullen die werken maar die het bedrijf niet meer nodig heeft, in plaats van ze weg te gooien. • Richt een tweedehandsruilruimte in voor medewerkers. • Creëert een productrecyclingkanaal om de materialen te hergebruiken. • ...

BIJLAGE 4

Impact vs. haalbaarheid

BIJLAGE 5

De driehoek van niets doen

